

Eörsi István: OptiPista – Nácikám jelentkezik

• EÖRSI ISTVÁN 2000. AUGUSZTUS 17. EGOTRIP

"Halló" – mondta valaki mesterségesen mélyített hangon. "Halló – feleltem –, halló, halló!" Mély csönd, aztán némi koncentrált lihegés. "Te vagy az, édesem – ujjongtam –, de rég hallottam a hangod!" Túldalt lecsapták a kagylót, majd újra felsírt a telefon. Ezúttal már nem volt torzított hang, csak lihegés. "Nácikám – mondtam neki –, te vagy az, már attól tartottam, hogy elfelejtettél." Néhány szó után letettem a telefont, de ez rögvest megszólalt újra. A negyedik hívás után üzenetrögzítőre állítottam a készüléket. Ez egy héttel ezelőtt történt. Azóta mindennap jelentkezik.

Nácikámnak elég lihegnie, mert mintegy két évvel ezelőtt, amikor először volt hozzá szerencsém, a félreismerhetetlen lihegési mutatvány megkezdése előtt kifejezte azt a reményét, hogy a Belgrád rakpartról, ahol lakom, hamarosan a Dunába költözöm át. Sajnálkozott egy kicsit, amiért elvbarátai 1944-ben nem lőttek be oda, majd azzal biztatott, hogy a következő alkalommal nem ismétlődik meg ez a bűnös mulasztás. Vagy két hétig társalogtunk lazán efféle témákról, de miután egy napilapban beszámoltam dialógusainkról, nem nyikkant meg többé, csak lihegést bocsátott a fülembe, olykor zajos muzsikával keverve. Ha tehát ma liheg, joggal számíthat arra, hogy felelevenednek bennem a fenyegetései. Itt jegyzem meg, hogy 1944 végén is a pesti part közelében laktam, valahol a Margit híd és a Szent István park között, ezért aztán bármikor beindíthatok a homlokom mögött egy Duna felé tartó csillagos menetet. Ráadásul tudom, mert az újnáci közszolgálati hablatyogás hangfoszlányai elől nem mindig csukom be teljesen a fülem, és szememet sem kerülök el mindig az újnáci demokraták ónáci stílusgyakorlatai, hogy a fenyegetés mögött őszinte, tettsóvár indulat lappang.

Igazából meg lehetnék elégedve. Nácikám akkor szokott jelentkezni, amikor publicisztikám a szokottnál üdében virul. Lihegésével elismeri munkám hatékonyságát, ami megnyugtató érzés. Nem megnyugtató

viszont, hogy lihegésébe félreismerhetetlen hivatalosság vegyül. Ezzel nem állítom, hogy hivatalos megbízásból telefonál, az ő vezére őt bensejéből vezérli. Csakhogy olyan kormányzat védelmére vállalkozik, mely mögé felsorakozott már a horthysta pátoszú hazafiasság. A tünetek zavaró bőségéből csak egyet ragadok ki, a legfrissebbet. A *Magyar Nemzet* augusztus 19-i számának éppen azon az oldalán, melyet a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma támogat, írva áll, hogy Horthy "kormányzásának első két évtizede alatt Magyarország a térség legkonszolidáltabb, legkulturáltabb és legdemokratikusabb országa volt". Az úgynevezett "népi-nemzeti oldal" ugyanis egyszerre tartja becsben a Horthy-rendszert és ennek természetes ellenségeit, a népi írókat. Pedig ha a Horthy-rendszer csakugyan kulturált és demokratikus volt, akkor a falukutatók életműve leleményesen kiagyalt hazugsággyűjtemény. Témám összefüggésében az idézett mondat más szempontból érdemli meg figyelmünket: fülünk hegyezése nélkül is kihallhatjuk belőle ugyanazt a lihegést, amelyet Nácikám a telefonomba lehel. A Horthy-rendszer büntetlenül elkövetett munkás- és zsidópogromokkal és a háború utáni Európa első zsidótörvényével, a numerus claususszal kezdődött, de a három végzetes, Dunába és Auschwitzba vezető zsidótörvény közül kettőt szintén e legkulturáltabb és legdemokratikusabb évtizedek vége felé hozták meg impozáns többséggel, és nem derült egekbe villámcsapás gyanánt, hanem a Horthy-korszak politikai fejlődésének logikus folyományaképpen.

Továbbá: Nácikám a maga figyelmeztető lihegésével olyan politikát védelmez, mely régi jó recept szerint az üldözött fajtát teszi felelőssé az üldöztetésért. Magas rangú tisztségviselők a tények és statisztikák ismeretében azt merik állítani, hetykén és kioktatón, hogy a romák nem tesznek annyit önmagukért, mint a társadalom értük. Ezen a felelősségáthárító hangon nyilatkozik – egyébként elődje példáját követve – a miniszterelnök is. A népszerűség rövid távú szempontjai mindkét kormányfő esetében fontosabbnak bizonyultak az ország távolabbi érdekeinél. De míg Horn Gyula választás előtti taktikai cigányellenessége kormányzati körökben inkább megütközést keltett, mint helyeslést, Orbán Viktor nyegle cinizmusa valósággal felszabadítja, felbátorítja táborát. A felülről érkező jeleket a lakosság riasztóan nagy része értelmezi biztatásnak, így hát a kagylóba lihegő férfiú nagy tömegek potenciális lihegését érezheti maga mögött. Számosan a középrétegek meg az alattuk lévők közül, akiknek azért még van mit veszteniük, végérvényesen elrúgnák magukat a reménytelenül lecsúszottaktól, ezért aztán örülnek a férfias

kormánynak, mely nem érzeleg, és az európai és keresztény szólamok kötelező, de vékony burka alól szinte már kiragyogtatja azt a hőn áhított hazafias óhajt, miszerint hadd hulljon a férgese.

A történelem kigúnyol bennünket. A "polgári" szó, mely boldogabb országokban politikai küldetéshez jutva azt jelentette, hogy az ember emancipálódik végre, felszabadul az uraktól, a papoktól, a zsarnoki intézményektől, nálunk éppen ellenkezőleg a legalantasabb indulatok szinonimájává válik. A mi polgárunk a modern yuppie kapzsi pimaszságát egyesíti a lehető leghagyományosabb nacionalizmussal, klerikalizmussal, rasszizmussal. A névtelen levélírók és a névtelen telefonálók ma nálunk a polgárság díszpéldányai, lényüket maradéktalanul kifejezi a polgári lihegés, amelyet Nácikám a kagylóba belebocsát. Romaellenesség, zsidóellenesség, szegényellenesség, gazdagellenesség, másságellenesség: ezzel jellemezhető nálunk a polgár. Ő az alattvaló, aki felülről jövő sugallatra rázza hősiesen az öklét. Az anonim fenyegetődző. Mit kezdhettek vele? Megírhatom, de nem változtathatom meg. Azt mondja: ő itthon van. Ha ez nem tetszik nekem, akkor menjek el, mielőtt alámerülnék a Dunában. Csakhogy rólam már kiderült 1956 decemberében, amikor a letartóztatásomra vártam, hogy nem vagyok elmenős típus. Alámerülő típus sem vagyok. A Kádár-korszakban sem merültem alá, mint némely hazafiak.

Tisztában vagyok azzal, hogy némi idegesség, kellemetlen feszültség olvasható ki abból, amit itt most írok. Nácikám talán örül ennek, mert lelkiállapotomat lihegésének tudja be. Csakhogy Nácikám körülbelül annyira zavar, mintha vádlimba fúródott volna egy kullancs. Legfeljebb az bosszant még benne, hogy okkal érzi: ez az ő ideje. Ingerlékenységem azonban már Nácikám újabb jelentkezése előtt pár nappal hírt adott magáról.

Az újságárus – jóarcú fiatalember – reggelente több hírlapot rak elém. Magam választok közülük, többnyire kettőt. Egyik napon a Népszavát választottam a Népszabadság mellé, és magyarázatképp megjegyeztem, hogy érdekel benne a cigányvita. A fiatalember vállat rántott: "Mit kell annyit vitázni róluk, egyszerűen vissza kell mindet toloncolni Indiába." Csöpp csend támadt, majd legnagyobb döbbenetemre meghallottam a saját üvöltözésemet. "Hogy unom – üvöltöttem –, mennyire torkig vagyok ezzel fasiszta vartyogással, maga arcrezzenés nélkül deportálna sok százezer

embert, gyerekeket" és így tovább, amíg a fiatalember félbe nem szakított: "Én nem vartyogok, kérem, én beszélek." Azonnal elhallgattam, és elnézést kértem szóhasználatomért, de közben éreztem, hogy újabb jóvátehetetlen bajokra derült fény. Először is a fiatalembernek igenis van emberi méltósága, és e méltóság birtokában vagonírozna be egy népcsoportot. Másodszor is csak a "vartyogás" szót érezte sértőnek, a "fasiszta" megjelölést nem. Olyan korban élünk, mely kimondatlanul is rehabilitálja ezt a szót. Bánatosan kullogtam haza. Házamban az egyik lakó, akinek a Népszava jár, így hát olvasta a romavita során publikált írásaimat, somolyogva megszólított a lift előterében: "Még csak kevés sikert ért el, Eörsi úr, a cigánycikkeivel." – "Hogyhogy?" – "Mert hát eddig még csak egy kis csoport ment ki az országból, nem igaz?" Ezúttal nem üvöltöztem, még csak nem is vitáztam. A köznapi tapasztalatok növelik félelmemet, hogy Szent István hazájában, Mária országában megszavaznák a romák deportálását, de talán még elgázosításukat is. Persze csak titkos népszavazáson.